

ATATÜRK'ÜN 1937 YILINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GEZİLERİN ÖNEMİ VE SONUÇLARI (MALATYA- ELAZIĞ- DİYARBAKIR- SİVRİCE VE PERTEK GEZİLERİ)

*Mehmet KAYA¹, Ergün Öz AKÇORA²
Geliş:26.11.2019 / Kabul:15.12.2019*

Öz

Atatürk halka olan münasebetlerine çok önem verir, Anadolu'nun her köşesine zaman zaman geziler yapar, halkın dertlerini herkesten daha iyi bilirdi. Atatürk, gezilerine Cumhuriyetin ilanı 1923 yılından itibaren başlamıştı. Bunlar; Halk ile yakından görüşmek, fikir alışverişinde ve bazı girişimlerde bulunmak, memleket meselelerine çözüm yollarını bulmak ve son zaferden beri Türk ordusunun durumunu yerinde görmektir. Atatürk'ün halkının ihtiyaçlarını anlamak için aralarına girer, isteklerini büyük bir zevkle dinler, gerçekleştirmeye çalışır. Bu gezisinde hasta olmasına rağmen Atatürk durup dinlenmeden vatandaşları arasında oldu, onların dert ve isteklerini yakından takip etti. Ancak bu gezilerin bazı amaçları bulunmaktaydı.

Atatürk, Doğu Anadolu'ya son gezisine 12 Kasım 1937 günü çıkarken, yanında Başbakan Celal bayar, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Sabiha Gökçen ve daha başkaları olduğu halde özel trenle önce Sivas'a, buradan Çetinkaya'ya hareket etmiş, Malatya'ya oradan Diyarbakır'a gelmiş, çeşitli inceleme ve ziyaretlerden sonra nihayet 17 Kasım 1937 günü özel tren Elazığ'a girmişti.. Malatyalılar, Elazıglılar, Diyarbakırlılar ve çevre ilçeler maddi ve manevi yönden mutlu hissederken, beraberinde bulunan heyetkiler de pek çok hususta dersler almışlar, büyük tecrübe kazanmışlardı. Bu seyahat her yönüyle büyük faydalar temin etmişti

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Doğu Gezisi, Malatya, Sivrice, Diyarbakır, Elazığ.

THE SOCIAL, ECONOMIC, POLITICAL AND CULTURAL RESULTS OF ATATÜRK'S EASTERN TRIP IN 1937 (TRIPS TO MALATYA, ELAZIĞ, DİYARBAKIR, SİVRİCE AND PERTEK)

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mehmetkaya1963@gmail.com.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, eakcora@bingol.edu.tr.

Abstract

Atatürk has given great importance to relations with the public, made occasional trips to every corner of Anatolia and known public problems better than every one. Atatürk began his trips since proclamation of the Republic (1923). These were; to meet public closely, to Exchange ideas and undertake some initiatives, to find solutions to the issues of the country and to see the status of the Turkish Army since the last victory. In order to understand the needs of his nation, Atatürk enters to search his nations, listens their request with great pleasure, tries to perform it. Despite being sick on this trip, Atatürk was tirelessly among the citizens, followed their concerns and aspirations closely.)However, there were some purposes of these trips.

While having gone on his recent trip to Eastern Anatolia on 12 November 1937, Atatürk first went to Sivas with a special train alongside Prime Minister Celal Bayar, the Interior Minister Şükrü Kaya, Public Works Minister Ali Çetinkaya, Sabiha Gökçen and some others, then he moved to Çetinkaya, and then he visited Malatya, Diyarbakır and after a variety of views he finally entered Elazığ on 17 November 1937. While people from Malatya, Elazığ, Diyarbakır and surroundings were financially and emotionally feeling happy, along with those in the delegations also had taken lessons in many aspects and had given great experience. These activities were as important as the sacrifices he had made during the War of Independence. With every aspect, this trip provided great benefits.

Keywords: Atatürk, Western Trip, Public, Malatya, Sivrice Diyarbakır, Elazığ.

Giriş

Gerçek liderler, içinde yaşadıkları toplulukların içtimai ve kültürel durumunu bilen ve de onda ki gizli kudrete inanıp ortaya çıkaran insanlardır. Yani, halkından kuvvet alan ve ona destek olan insandır. İşte Atatürk, bu gibi hasletlere sahip eşsiz bir liderdir.

Atatürk'ün en mutlu anları şüphesiz, onlar ile birlikte ve iç içe olduğu zamandır. Atatürk için milleti tükenmez bir ilham kaynağı idi. Çoğu zaman milletin ihtiyaçlarını ve dertlerini anlamak için aralarına iner, isteklerini büyük bir zevkle dinler, gerçekleştirmeye çalışırdı. Atatürk milleti ile bu görüşmelerini tam bir samimi hava içinde yapardı.

Ona göre millete hizmet edenler açık kalpli olmalı, yapılacak olanlar olduğu gibi anlatılmalı, gerçek ifade edilmeli ve safsatalar ile millet kandırılmamalı idi (İnan, 1982: X).

Atatürk'ün bitmez tükenmez enerjisi beraberinde çalıştığı kişilerin de tükenmez bir enerji kaynağı olmuş, gecesini gündüzüne katmış, hastalık dememiş milletinin muasır medeniyet seviyesine yükselmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Derken memleketi yönetimlerin devamlı masa başında değil, bunun yanında, milletin durumunu yerinde görmek ve tedbirlerini ona göre almak ve milletle kaynaşmayı sağlamak gerektiğine inanırdı (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1961: 10).

Bu gezilerde göze çapan en önemli bir hususiyetlerden birisi de, çok alçak gönüllü olması idi. Çünkü o, yaptıklarının hiç birisini yeterli görmez ve övünmezdi. Bunlardan söz etmekten kaçınır anlatılırken sıkılırdı. Neticede milletine meletmeyi çok severdi.

Konuşurken sanki kırk yıllık arkadaşımız gibi davranır, halkı da kendisini, bir baba gibi karşılar ona yaklaşırdı. Daima tatlı bir tebessümü ve güler yüzünü hiç eksik etmezdi. Milletine güven kaynağı olur, her konuda tam destek sağlardı. Karşılarındakine hitap ederken sesini bütün milletin duyacağını düşünür o şekilde hitap ederdi. Konuşmalarında daima milletin ve devletin kalkınmasını, gelişmesini dile getirir, bunu gözleri ile göreceği günlerin uzak olmadığını yanındakilere her fırsatta belirtirdi (Banoğlu, 1973: 271).

O, kendi milletinin hasletlerinin çok iyi bilen bir kişi olarak, dünya milletleri arasında Türk milletini asla geri ve güçsüz görmezdi. Milletinin çalışkanlığı ve zekâsının inceliğiyle daima övünürdü.

O, düşüşü değil, barışı getirmeyi ve düşmanlığı değil, dostluğu kurmayı düşünürdü. O, kendi milletinin hasletlerinin çok iyi bilen bir kişi olarak, dünya milletleri arasında Türk milletini asla geri ve güçsüz görmezdi. Milletinin çalışkanlığı ve zekâsının inceliğiyle daima övünürdü. O, halkını çok sever ve onlara büyük bir güven verirdi. Yaptığı büyük işleri kendine değil, milletine mal eder, bir lider olarak halkının nabzının atışını daima, yüreğinde duyardı.

O, "*Bizim akıl mantık ve zekâ ile hareket etmek şiarımızdır*" diyerek, önemli bildiği her mesele üzerine hemen gitmez, düşünür, meseleyi en ince teferruatına kadar inceler, bütün hesaplarını yapar, ondan sonra harekete geçerdi.

O, gülmeyen insanların ve toplulukların güçlü olamayacaklarına inanmış, milletini ve insanlarını daima sevmiş, onların mutluluğunu, gülmelerini böylece huzur ve refah seviyesinin daima artmasına çalışmıştır. O daima, zorla kabul edilmek değil, inanılmak, inandırmak ve sevilerek başta bulunmak isterdi. O, "*Bizim akıl mantık ve zekâ ile hareket etmek şiarımızdır*" diyerek önemli bildiği her mesele üzerine hemen

gitmez, düşünür, meseleyi en ince teferruatına kadar inceler, bütün hesaplarını yapar, ondan sonra harekete geçerdi (Akçora, 2014: 304-305)

Atatürk kendi milletinin hasletlerinin çok iyi bilen bir kişi olarak, dünya milletleri arasında Türk milletini asla geri ve güçsüz görmezdi. Milletinin çalışkanlığı ve zekâsının inceliğiyle daima övünürdü. O, halkını çok sever ve onlara büyük bir güven verirdi. Bir lider olarak halkının nabzının atışını daima, yüreğinde duyardı.

Atatürk daha 1919 yıllarında bu gezilerin faydasını açıklamıştı. Bir konuşmasında *"Memleketi gezmek, milleti tanımak, eksikliğini görüp, göstermek, Millet sevmek böyle olur Yoksa lafla muhabbet fayda vermez"* derken, memleketi yönetenlerin masa başının yanında milletin durumunu yerinde görüp, tedbirlerini almak ve milletle kaynaşmayı belirtiyordu.

Atatürk bu gibi gezilere 1923 yılından itibaren başlamıştı. Ancak gezilere çıkmasının bazı amaçları bulunmaktaydı. Bunlar: Halk ile yakından görüşmek, fikir alışverişinde ve bazı girişimlerde bulunmak, Son zaferden beri sadece eğitim gören Türk ordusunun durumunu yerinde görmek, Konuşmaları ile halkı aydınlatmak, inandırmak, siyasi mücadeleye destek aramak ve memleket meselelerini bir takım atılımlar ile çözüm yollarını bulmaktı (İnan, 1923: 11-12).

Atatürk bu gibi hizmetleri istemesinin başlıca sebebi, milletine iyi şeyler yapmak, güzel miraslar bırakmak arzusundan kaynaklanmıştır. Bunu şu sözlerinde bulmak mümkündür. *"Benim milletim için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler bu temel mihver üzerinde akıl ve ilmi kabul ederlerse manevi mirasçılarım olurlar. "*

Atatürk halk ile bu görüşmelerini samimi bir hava içinde yapardı. Bu görüşmelerde göze çapan en önemli bir hususiyeti de, çok alçak gönüllü olması idi. Çünkü o, yaptıklarının hiç birisini yeterli görmez ve övünmezdi. Bunlardan söz etmekten kaçınır anlatılırken sıkılırdı. Neticede milletine meletmeyi çok severdi. Konuşurken sanki kırk yıllık arkadaşım gibi davranır, halkı da kendisini, bir baba gibi karşılar ona yaklaşırdı. Konuşmalarında daima milletin ve devletin kalkınmasını, gelişmesini dile getirir bunu gözleri ile göreceği günlerin uzak olmadığını yanındakilere her fırsatta belirtirdi (Banoğlu, 1973: 271).

Atatürk'ün bölgeye ilk ziyareti 1917 Nisan sonlarında gerçekleşmişti. Kurmay başkanı İzzettin(Çalışlar), Harekât Şubesi Müdürü Binbaşı Şemsettin (Şener) olduğu halde, önce Sekerat bölgesinde İsmet (İnönü) ile görüşmüş, oradan 2. orduya bağlı Cafer Tayyar Paşa komutasındaki kolorduyu ziyaret etmiş, oradan da Kafkas

orduları gurubu karargâhının bulunduğu Elazığ'a gelmiş, komutan Hacı İzzet Paşayı gördükten hemen sonra Diyarbakır'a dönmüşlerdi. Bu sebeple Atatürk'ün sivil halk ile bölgede ile tanışma fırsatı olmamıştı.

Bu ziyaret Elazıglılar için muhakkak ki çok önemli idi. Çünkü büyük kurtarıcıyı ilk ve son defa misafir edeceklerdi. Elllerinden gelen gayreti gösterip onu memnun etmeye çalışmak artık tek düşünceleri haline gelmişti. (Akçora, 2014: 306).

1. Atatürk'ün 1937 Yılında gerçekleştirdiği Doğu Anadolu Gezisi

Atatürk 1937 yılında Yurt gezisine çıktığında hükümet değişikliği yeni olmuştu. 1925 yılından beri başbakan olan İsmet İnönü yeni hükümeti Celal Bayar'a terk etmişti (Kutay, 1981: 5).

Celal Bayar 29 Ekim 1937 de fiilen ilk kabinesini kurmuştu. Böylece Atatürk siyasi sahadaki huzurlu durumu değerlendirmek istemiş ve kalabalık bir heyetle Doğu gezisine çıkma kararını almıştı. Bu gezi 12 gün sürmüş ve neticede Atatürk unutulmaz hatıralar ile Ankara'ya geri dönmüştü (Kutay, 1981: 30).

Ancak Atatürk, Doğu Anadolu'ya son gezisini yapıyordu. Atatürk beyaz tren ile Ankara'dan hareketle 12 Kasım 1937 günü, yanında Başbakan Celal Bayar, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Sabiha Gökçen ve daha başkaları olduğu halde özel trenle önce Sivas'a, buradan Çetinkaya'ya hareket etmiş, 14 Kasım'da ilk durağı Malatya daha sonra Elazığ-Diyarbakır yol ayrımı Yolçatı'ya gelmiş Sivrice- Ergani yolu ile Diyarbakır'a varmıştı.

1.1. Atatürk'ün Malatya Gezisi

1.2.1. Atatürk'ün Malatya'ya İlk Gelişi (12 Kasım 1930-26 Ocak 1931)

Atatürk, Türk İstiklâl Mücadelesiyle yok edilmek istenen bir milleti ayağa kaldırmış yokluk içindeki milletin iktisadî, siyasî ve kültürel manada da aynı mücadeleyi başarma zaruretini ortaya koymuştur.

Nitekim yeni Türk devletinin bunu başarmaktan başka bir çaresi de yoktur. Bu nedenle Türk Milletinin bağımsızlık ve hürriyetin iktisadi bağımsızlıkla pekiştirmek Doğu Anadolu'nun önemli merkezlerinden Malatya'yı onore etmek ve sevgi tohumlarını ekmek için bu tarihi ziyareti yapmıştı. Atatürk, bu süre zarfında Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Samsun, Trabzon, İstanbul, Kırklareli, Edirne ve Bursa'ya giderek Ankara'ya dönmüştür (Akçora, 2014: 3007). Atatürk, bu gezi kapsamında Malatya, Elazığ, Tunceli ve Diyarbakır'da incelemelerde bulunmayı hedeflemiştir. O'nun Malatya'ya teşrifleri haber alınır alınmaz 12 Kasım 1931

Mehmet Kaya, Ergün Öz Akçora – Atatürk'ün 1937 Yılında Gerçekleştirdiği Gezilerin
Önemi ve Sonuçları (Malatya-Elazığ-Diyarbakır-Sivrice ve Pertek Gezileri

Cuma gününden itibaren şehirde gerekli hazırlıklara başlandığı gibi Orgeneral Kazım Orbay ve Korgeneral Galip Deniz Malatya'ya gelmiş ve karşılama törenini gözden geçirmişlerdi.

Bu arada Kazım Orbay, Atatürk'ü karşılamak üzere Sivas'a gitmişti. Bir gün sonra da Malatya Valisi İ. Ethem Akıncı ile Korgeneral Galip Deniz, Atatürk'ü karşılamak üzere bir posta treni ile Malatya-Sivas sınırına kadar giderek karşılama törenini başlatmışlardı. Atatürk, Cumhuriyetin ilânından sonra başlatılan muasır medeniyet seviyesine ulaşma mücadelesinin sonuçlarını görmek ve yerinde incelemelerde bulunmak üzere gerçekleştirdiği yurt gezilerinde bir hayli ilgi görmüştür.

Millet tarafından gösterilen bu ilginin yegâne kaynağı ise Atatürk'e duyulan inanç ve başlatılan faaliyetlerle yapılan inkılâplar olmuştur. Gerçekten de Atatürk, önemli devlet meselelerinin söz konusu olduğu bu süreç içinde gerçekleştirdiği yurt gezilerinde halka cesaret, mücadele ve başarıma azmi aşılamiş, yapılan inkılâplara sahip çıkılması yönünde vatandaşıla bütünleşmiştir. Malatya halkı da gerçekleştirilen inkılâpların yanında yer aldığını Atatürk'e göstermiş olduğu coşkun sevgi gösterileriyle ispat etmiştir. Askerî başarıların iktisadî başarılarla pekiştirilmesiyle kalıcı olabileceğini ortaya koymuştur.

Atatürk'ün Malatya'ya 26 Ocak 1931 - 2 Mart 1931 tarihleri arasında gerçekleştirilen gezi programında Atatürk ve beraberindekilerin Malatya'ya gelişi, takip edilen ulaşım politikası ve dolayısıyla Fevzipaşa-Malatya demiryolu hattının hizmete açılışı ile ilgilidir. Adana'da Atatürk'e, Malatya Demiryolunun bittiğini ve işletmeye açılacağını haber verdiler. Atatürk yaverlere şu emri verdi: 'Malatya'ya trenle gideceğiz.' dediği gibi 12 Şubat 1931 Perşembe günü Taşucu-Silifke üzerinden Mersin'e gelmiş ve gerekli incelemeleri yapıp, vatandaşlarının sıkıntılarını dinledikten sonra, daha önceden hazırlanıp Mersin'e getirilen Beyaz Tren ile saat 18:00 sularında, Malatya'ya hareket etmişlerdir.

Adana'da kısa bir müddet mola verildikten sonra Gölbaşı üzerinden Malatya'ya ulaşılmıştı. Yaklaşık üç günden beri sabırsızlıkla bekleyen Malatyalılar, istasyonu hınca hınç doldurmuş ve parlak bir karşılama töreni düzenlemişlerdi (Akçora, 306).

Atatürk'ün Malatya'ya yaptığı bu seyahat sırasında maiyetinde bulunanlar; ordu müfettişi Fahrettin (Altay), Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tefik (Bıyıklıoğlu), İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Recep Peker, A. Afet İnan, Vasıf (Çınar), Dr. Reşit Galip ve Cumhurbaşkanlığı erkânından Hasan Rıza (SOYAK), İsmail Hakkı

(Tekçe) ve baş yaver Rusuhî Bey ile değişik bakanlıkların kalabalık müşavir, müfettiş ve teknisyen kadrosu vardı.

Bunlar arasında sayabileceğimiz diğer kişiler ise Memduh Şevket (Esental) ile İstanbul Liman Şirketi Genel Müdürü Ahmet Hamdi (BAŞAR), Hasan Ali (Yücel), İktisatçı Şefik Bey, Sağlık Bakanlığında Hüsameddin Bey, Adliyeden Ferid Bey, Dahiliyeden Necati Bey, Maliyeden Nedim Bey idi. Seyahat, demiryolu hattının ilk tecrübesi anlamına da gelmekteydi.

Bu badireli yolculuktan sonra, 13 Şubat 1931 Cuma günü 17:30 civarında Malatya'ya ulaşan Atatürk, Malatyalılarla beraber olmak dışında, bu şehri ilk defa demiryolu ile güneyden Anadolu demiryolları ağına bağlamanın sevincini de yaşamış oluyordu (Aydın, 29-31), (Akçora, 304).

Atatürk, Tren garından İstasyon Virajı kavşağına kadar Malatyalılarla yürümüş ardından yeni Açılan Atatürk caddesini otomobille geçerek Türk ocağı binasına gelmiştir. Mustafa Kemal Malatya'daki zamanın büyük bir kısmını bugün "Atatürk Evi" adını taşıyan Türk ocağı binasında geçirmiştir.

Türk ocaklı gençlerin çılgınca alkışlarıyla karşılanan büyük önder, gençleri selâmlamış, yapılan heyecanlı konuşmaları müteakip umumî isteğe uygun olarak büyük bir alkış tufanı içerisinde konuşmasına başlamıştır.

Mustafa Kemal'in daha çok demiryollarını ilgilendiren konuşması ise şöyledir; "... Malatya'yı görmek, Malatyalılarla daha çok görüşmek için bu kadar zaman کافی değildir. İleride daha uygun bir mevsimde belki Başvekil İsmet Paşa ile gelip görmek, sizlerle görüşmek fırsatını bulurum." demesi üzerine Malatya Belediye Başkanı Mustafa Naim Karaköylü Atatürk'e hiç olmazsa birkaç gün kalmalarını arz edince Atatürk sözlerine şöyle devam etmiştir:

"..Arkadaşlar önemli bir ilimizin merkezine bizi getiren demiryolu olmuştur. Bugüne kadar bu önemli ve çok feyizli Malatya'ya gelmek isteyenler bu medenî vasıtanın bulunmamasından dolayı isteklerine kolaylıkla muvaffak olamamışlardır. Bu istekler bu memlekete çok feyiz getirecek ve memleketin tabii değerlerinden dünyayı faydalandırarak mahiyettedir. Yeni eser, bu genel isteği tatmin edecektir ümidindeyim. Türkiye Hükûmetinin tespit ettiği projeler dahilinde belirli zamanlar içinde vatanın bütün bölgeleri çelik raylarla birbirine bağlanacaktır. Bütün vatan bir demir kitle hâline gelecektir. Demiryolları memleketin tüfenkten toptan daha

önemli bir korunma silâhudır. Demiryollarını kullanacak olan Türk milletinin refah ve medeniyet yollarıdır (Akçora, 305-308).

13 Şubat akşamını Malatya'da, Türk ocağı binasında hazırlanan odada geçiren büyük önder 14 Şubat Cumartesi günü Belediyeyi ziyaret ederek, Belediye Başkanından şehrin ihtiyaçlarını öğrenip not ettirdikten sonra halk ile esnaf kuruluşlarının temsilcileriyle görüşmüştür. Bu sırada Kooperatifçilik üzerinde ısrarla duran ve halkı bu yönde teşvik ederek destek vaat eden Atatürk, Millî Eğitim Müdüründen de “Millet Mektepleri” ve eğitim hakkında gerekli bilgileri alıp bazı direktifler vermiştir. Daha sonra çarşığı gezen Atatürk, geç vakitlerde Dört Yol'a gitmek üzere yine özel trenle Malatya'dan ayrılmıştı.

1.2.2. Atatürk'ün Malatya'ya İkinci Gelişi (12 Kasım 1937)

Ancak Atatürk'ün esas gezisi 1937 yılında olmuş çok sevdiği halkı ile son kez de olsa görüşme çok faydalı geçmiştir. Nitekim 12 Kasım 1937 akşamı özel treni ile Diyarbakır-İran-Irak hattının temel atma töreni için Ankara'dan Sivas'a hareket eden Atatürk, buradan da 16 Ağustosta işletmeye açılan Çetinkaya hattından Malatya'ya gelmiştir.

Atatürk, bu gezi kapsamında Malatya, Elazığ, Tunceli ve Diyarbakır'da incelemelerde bulunmayı hedeflemiştir. O'nun Malatya'ya teşrifleri haber alınır alınmaz 12 Kasım 1937 Cuma gününden itibaren şehirde gerekli hazırlıklara başlandığı gibi Orgeneral Kazım Orbay ve Korgeneral Galip Deniz Malatya'ya gelmiş ve karşılama törenini gözden geçirmişlerdi. Bu arada Kazım Orbay, Atatürk'ü karşılamak üzere Sivas'a gitmişti.

Bir gün sonra da Malatya Valisi İ. Ethem Akıncı ile Korgeneral Galip Deniz, Atatürk'ü karşılamak üzere bir posta treni ile Malatya-Sivas sınırına kadar giderek karşılama törenini başlatmışlardı.

Güzergâhtaki köy, kasaba halkı, gece yarısından itibaren istasyonlarda Atatürk'ü görebilmek için beklemeye başlamışlardı. Atatürk, Sivas-Malatya seyahati sırasında Yazıhan'da mola vermiş, geceyi burada dinlenerek geçirdikten sonra 14 Kasım 1937 Pazartesi günü saat 12:00 sularında Malatya'ya hareket etmişlerdir (Akçora, 2014: 308-309).

Atatürk ile beraber Malatya'ya gelenler arasında; Başvekil Celal Bayar, (İçişleri Bakanı) ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, (Bayındırlık) Vekili Ali Çetinkaya, Ali Kılıç, Salih Bozok, Recep Peker, Cevat Abbas Gürer gibi milletvekilleri, Sabiha Gökçen Atatürk'ün manevî kızı ve Türkiye'nin ilk kadın pilotu), Cumhurbaşkanlığı

Genel sekreteri Hasan Rıza Soyak, Orgeneral Abdullah Alpdoğan, Muhafız Kıt'ası Komutanı İsmail Hakkı Tekçe, baş yaver Celal Üner, Dr. Neşet Ömer İrdelp (Atatürk'ün özel doktorlarından) bulunmakta idi.

Yağışlı bir günde gökleri inleyen “Yaşa Atatürk” bağırıları ve alkış tufanı arasında 21 pare top atışıyla karşılanan Atatürk, ihtiram kıt'asını, ilk, orta ve lise öğrencilerini teftiş ettikten sonra kendilerine tahsis edilen otomobil ile yapımına 25 Mayıs 1937'de başlanan İplik ve Bez Dokuma Fabrikasına gitmiştir.

1937 yılında anayasada yer alan devletçilik ilkesinin bir yansıması olan ve yapımı süren bu fabrikada gerekli incelemeler yapan ve bilgi alan Atatürk, fabrikanın biran önce bitirilmesi için gerekli emirleri de vermiştir. Ayrıca, bu seyahat dolayısıyla orada hazır bulunan İş Bankası genel müdürü Muammer Eriş'e Malatya'nın ekonomik kalkınması ile ilgili bir rapor hazırlamasını ve en kısa sürede kendisine teslim etmesini emretmiştir. Yine yapımı sürdürülen Devlet Hastanesine gidilmiş ve buradaki incelemelerin ardından değişik konular üzerinde görüşmelerini tamamlayarak, halkın alkış tufanı arasında istasyona geçmiş ve saat 14:00'te Diyarbakır'a gitmek üzere uğurlanmıştır (Aydın, 2006: 48-49).

Sonuç olarak; Memleket yokluk içindedir. Millet fakr u zaruret içinde kıvrınmaktadır. Nitekim Atatürk o dönemin portresini Antalya seyahati sırasında Hasan Rıza Soyak'la yaptığı bir mülakatta çok açık bir şekilde ortaya koymaktaydı;

“Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum!” dedi. Sözüne devamla “Görüyorsun ya her gittiğimiz yerde mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz... Her taraf derin bir yokluk, maddî, manevî bir perişanlık içinde... Ferahlatıcı pek az şeye rastlıyoruz; maatteessüf memleketin hakiki durumu bu işte!... Bunda bizim günahımız yoktur; uzun yıllar hatta asırlarca dünyanın gidişinden gafil, bir takım şuursuz idarecilerin elinde kalan bu cennet memleket; düşe düşe şu acınacak hâle düşmüş. Memurlarımız henüz istenilen seviyede ve kalitede değil; çoğu görgüsüz, kıfayetsiz ve şaşkın... Büyük istidatlara malik olan zavallı halkımız ise, kendisine mukaddes akideler şeklinde telkin edilen bir sürü batıl görüş ve inanışların tesiri altında uyuşmuş, kalmış...Bu arada beni en çok üzen şey nedir bilir misiniz?.. Halkımızın zihninde kökleştirilmiş olan, her şeyi başta bulunandan beklemek itiyadı... İşte bu zihniyette; herkes büyük bir tevekkül ve rehavet içinde, bütün iyilikleri bir şahıstan, yani şimdi benden istiyor, benden bekliyor; fakat nihayet ben de bir insanım be birader, kutsî bir kuvvetim yoktur ki!..Münasebet düştükçe daima tekrar ediyorum; bütün bu dertlerin, bütün bu ihtiyaçların giderilmesi, herşeyden evvel, pek başka şartlar altında yetişmiş; bilgili, geniş düşünceli, azim,

feragat ve ihtisas sahibi adam meselesidir, sonra da zaman ve imkân meselesi... Bu itibarla evvelâ kafaları ve vicdanları köhne, geri, uyuşturucu fikir ve inançlardan temizleyeceksin; işlerinin ehli, idealist ve enerjik insanlardan mürekkep, muntazam, her parçası yerli yerinde, modern bir devlet makinesi kuracaksın; sonra bu makine halkın başında ve halkla beraber durmadan çalışacak, maddî ve manevî her türlü istidat ve kaynaklarımızı faaliyete getirecek, işletecek, böylece memleket ileriye, refaha doğru yol alacak... Başka çaremiz yoktur, ileri milletler seviyesine erişmek işini; bir yılda, beş yılda, hatta bir nesilde tamamlamak da imkânsızdır. Biz şimdi o yol üzerindeyiz; kafileyi hedefe doğru yürütmek için, beşer takatinin üstünde, gayret sarf ediyoruz; başka ne yapabiliriz ki?..” (Aydın, 2006: 53).

Gerçekten de Atatürk, önemli devlet meselelerinin söz konusu olduğu bu süreç içinde gerçekleştirdiği yurt gezilerinde halka cesaret, mücadele ve başarıya azmi aşılamış, yapılan inkılâplara sahip çıkılması yönünde vatandaşla bütünleşmiştir (Aydın, 2006: 57-59).

1.3. Atatürk Sivrice’de Tespitleri

Bugün çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmamızı sağlayan, Türk tarihinin akışını değiştiren, İstiklal savaşının eşsiz komutanı, Aziz vatanımızın kurtarıcısı ve devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk 14 Kasım 1937 de Yolçatı yol ayrımı ile Diyarbakır'a geçerken güzergahı üzerinde olması nedeniyle Sivrice'yi de ziyaret etmiştir.

Ancak zamanımıza kadar, bu gün pek fark edilmemiş ve üzerinde durulmamıştır. İşte biz Atatürk'ün Sivrice'ye özel olarak olmasa da uğramasını, halk ile bütünleşmesini, onların dertlerini dinlemesini, Sivrice'nin Atatürk'ün gözündeki yerini ve bunun sonucu devlet adamlarının toplum ile nasıl kaynaşmaları gerektiğini ortaya koymaya çalışacağız (Haykır, 2017: 81-90).

Celal Bayar Atatürk'ün bu gezisinde hükümet reisi olarak bulunmaktan son derece memnun kaldığını, siyasi hayatının unutulması imkânsız bir hatırası olduğunu zaman zaman açıklamıştır. Zamanın Başbakanı Celal Bayar bu konuda şunları anlatmıştı." *Atatürk doğu illerine son seyahatinde hükümet reisi olarak beraberinde olmam, siyasi hayatımın unutulması imkânsız hatırasıdır. Ben ve beraberindekiler Atatürk'ün vatanı için arzularını bir daha dinlemek imkanının bulduk "* (Kutay, 1982: 148).

Atatürk beyaz tren ile Ankara'dan hareketle 14 Kasım'da Sivrice, Diyarbakır yol ayrımı Yolçatı'na gelmiş buradan ilk durağı Diyarbakır'a ayrılmıştı. Mevsim sonbahar olmasına rağmen yol boyunca gördüğü tabiat güzellikleri çok duygulanmıştı. Bilhassa bu gün ki Sivrice kazası kenarındaki "Gölcük" gölü etrafından geçerken gördüğü manzara karşısında treni durdurup uzun, uzun seyretmekten kendisini alamamıştır.

Bir müddet yürüdüktan sonra gölün dalgalarına birden bire gözü takılmış derin derin düşünmeye, belki de eski savaş yıllarına gitmiş, daha sonra tekrar toparlanarak etrafındakilerine "*gördüğünüz memleketler içinde en güzeli sizce hangisidir?*" diye sorduğunda; herkes bir şeyler söylemiş, nihayet ülkeler içinde en güzelinin İsviçre olduğunu savunanlara, hemen karşı çıkmış, o, memleketinin en güzel olduğunu belirtmişti. Bununla, memleket ve vatan sevgisinin daima ağır bastığını göstermişti (Akçora, 2014: 308-310).

Atatürk'ün diğer bir meziyetinin de, gittiği yerde bu sevgi doğrultusunda yeni isimler vermesi idi. Nitekim bunlardan Gölcük (Hazar), Elazık (Elazığ) Pertek (Birték) isimleri bu beldelerde gerçekleşmiş ve Hazar, Elazığ ve Perték ismi tarihe mal olmuştur.

Yine Gölcük kenarında dolaşırken, karşısında göğe tırmanan dağın ismini sormuş. "Hazar Baba" diye anıldığını duyunca çok memnun olmuş, hemen "Gölcük Gölü'nün ismini " Hazar Gölü " olarak değiştirmiştir. Böylece Hazar Denizinin tarihimizdeki yeri ve 16 Türk Devletlerinden birisi olan "*Hazar Devleti*" nin ismini bir sembol olarak Elazığlılara hediye etmişti. O gün, bu gün Gölcük, "Hazar gölü" olarak tarihteki yerini almış, ismi anıldığında bizleri Hazar Denizi kıyılarına kadar gitmeye o tarihi beldeleri kardeş yerler olarak canlandırmaya ve düşünmeye yetmiştir (Memişoğlu, 1963: 5-10).

Daha öncede belirttiğimiz gibi Atatürk milli mücadele öncesinden bu tarihi güne kadar Sivrice halkıyla görüşmemiş ve onlar ile sohbet etmemişti. Sivriceliler için bu hasreti giderme fırsatı çıkmış ve halk bu günü kaçırmak istememiş onu görebilmek ve konuşabilmek için adeta çırpınmıştır. Herkes Atatürk'ü bir an önce görmek istemiş büyük bir sabırsızlıkla beklemişti.

Nihayet o güzel an gelmiş, bir anda, sürekli alkış tufanı ve haykırışlar arasında trenin merdiveninde görülmüştü. "Yaşa, Varol" sesleri arasında izdiham daha da artmıştı. Atatürk merdivenden inmiş, bir müddet sonra yukarıdan gelenlerin de meydana getirdiği kalabalık onu bir çember içine almıştı. O kendisini karşılamaya

gelenlerin hatırlarını sorduktan sonra, yüzünden eksik olmayan tebessümü ile halkı selamlamıştı (Önder, 1931: 121).

Bu büyük sevgi karşısında Sivricelilerin duygulanmaması ve karşılık vermemesi mümkün mü? Yukarıda da belirtildiği gibi Herkes Atasını ilk ve son bir defa görmek için büyük bir yarışa girmişti. Sivriceliler atasını savaş yıllarında, görmemenin üzüntüsünü üzerinden atmanın sevincini yaşadıkları bir an ve gelecek nesillere güzel bir miras bırakmanın gururunu taşıyan kişiler olarak, Atatürk'ü 14 Kasım 1937'de karşılamışlardı (Akçora, 2014: 311).

Sivriceliler onu karşılamakla mutlu ve tarihi bir güne sahip çıkmıştı. Sivriceliler için 14 Kasım yeniden diriliş ve kuvvet alış sayılmıştır. Diyebiliriz ki Sivriceliler, bu ziyaret ile en güzel gününe, sevincine ve iftihar kaynağına kavuşmuştur (Baysanoğlu, 1981: 101).

Bu olaylar gelişirken bir anda etrafını çeviren bölge sakinlerinin coşkun tezahüratlarıyla karşılaşmış ve fazlasıyla duygulanmış, çok sevdiği halkına içindeki hislerini şöyle açıklamıştı. " Köylüler, buralar çok güzelmiş. Şimdiye kadar bu güzel yerleri görmekte geç kaldığım için üzgünüm. Burada sizlere modern bir şehir kurduracağım. Sizler çalışıp kazanacak ve beni hatırlamış olacaksınız. Doğunun Yalova'nın bir eşini de bu kıyılarda görmüş olacak ve buraya medeniyet gelecektir. Ne diyorsunuz? " Köylüler bu sözleri duyunca çılgınca alkışlarıyla mukabelede bulunmuşlar ve "Yaşa, Varol Paşamız" diyerek, ömürlerinin sonuna kadar duacı olacaklarını belirtmekten geri kalmamışlardır.

Atatürk'ün şüphesiz en önemli hususiyetlerinden birisi de verdiği sözde durması ve yerine getirmeye mutlaka gayret sarf etmesi olmuştur. Nitekim bu sözünü de yerine getirmek için Ankara'ya döndüğünde bu hususta hemen emirler vermişti. Derhal, topograf ve istihkâm subayları ile mühendisler bölgeye gelmişler ve çadırlarını kurmuşlar, arazinin etüdünü yapmışlar ayrıca, oteller hasta hane ve askeri kuruluşlar, hatta Atatürk için yapılacak köşkün yerini bile tespit etmişlerdir. Ancak, büyük kurtarıcının vakitsiz vefatı bu teşebbüsün yarıda kalmasına ve arzusunun yerine getirilmesine fırsat bırakmamıştır (Memişoğlu, 1963: 9).

Atatürk öğle yemeklerini, tabii manzarası ve plajlarıyla Elaziz, Tunceli, Diyarbakır gibi yazı sıcak geçen yerlerin bir sayfiye yeri olabilecek derecede güzel olan Gölcük'te yemişler ve trenlerinden inerek göl etrafında iki saat kadar devam eden tetkiklerde bulunmuşlar, alakadarlara bazı emirler vermişlerdir. Atatürk burada ki

kısa görüşmesinden sonra gezisinin önemli bir noktasını teşkil eden Diyarbakır'a hareket etmiş.

1.4. Maden İlçesine 15.11.1937 tarihinde İkinci Ziyareti

Atatürk'ün treni saat 14:10'da Maden'e varmıştır. İstasyonda Birinci Umumi Müfettiş ve Diyarbakır Valisi, Kaymakam ve Halk tarafından karşılanmışlardır (Haykır, 2017: 91-99).

Atatürk burada otomobille bakır madenleri ocaklarına kadar çıkmışlar ve tesisat, inşaat ve maden istihsali hakkında alâkadarlardan malûmat almışlardır.

Maden müdürü B. Şevket Turgud senede on bin ton temin edecek ameliyat ve inşaat hakkında kendilerine izahat vermiştir. Toprak kısmı kaldırmakta olan cevherin bulunduğu sahadan kasabaya doğru yayan yürüyen Atatürk kendilerini alkışlayan halk arasından geçerek istasyona dönmüşlerdir.

Maden için çok önemli olan bu olayı maalesef birçok hemşerimiz bilmemektedir. Atamızın Türkiye'de ziyarette bulunduğu her ilde, ilçede hatta köyde bile ziyaretin yıl dönümleri şenlik havasında kutlanırken, bu tarihi ziyaretin şimdiye kadar gün yüzüne çıkmaması düşündürücüdür. (!)

Gerek Maden ve gerekse civar yerleşkeler için büyük öneriler düşününen Atatürk'ün, proje değerindeki bu fikirlerini unutturmak için midir, bilinmez vefatının 1 yıl öncesindeki yöremize ilişkin kayda aldirttığı hiçbir çalışma maalesef tamamlanmamıştır (Ulus Gazetesi Arşivi, 15 Kasım 1937 Tarihli Gazete.1).

1.5. Atatürk Diyarbakır'da

Atatürk daha önce çeşitli tarihlerde Diyarbakır'ı ziyaret etmiş ve bu hususta tecrübe sahibi olmuştu Nitekim bu tarihlerdeki ziyaretler belirtilecek olursa;

1.5.1. Atatürk'ün Diyarbakır'a İlk ziyareti

Atatürk" 16 Kasım 1937 günü yapılan görkemli bir törenle Diyarbakır'dan Cizre yoluyla Musul sınırına, Van gölü sahillerinden İran sınırına uzatılacak demiryolunun temeli atıldı. Töreni Atatürk'ün de özel treninden izlemesi ayrı bir mutluluğa vesile oldu.

Diyarbakırlıların çoğu, Atatürk'ü, 16. Kolordu, daha sonra 2. Ordu komutanı olarak Silvan ve Diyarbakır'da görev yaptığı 1916-1917 yıllarından beri tanıyorlardı. Hatta

O'na "Sarı Paşamız" diyorlardı. O, bu defa kurtardığı vatanın Cumhurbaşkanı ve Diyarbakırlıların fahri hemşerisi olarak geliyordu.

Diyarbakır bütün heyecanı ile O'nu karşılamaya hazırlanıyordu. Kentin ana caddelerini çeşitli kurum ve kuruluşların yaptırdıkları görkemli takılar süslüyordu 16 Kasım 1937 Salı sabahı saat 9'da otomobilleri ile şehri gezmeye çıktılar. İlk İnkale'deki Umumi Müfettişlik dairesine uğradılar. Burada bölge valilerini kabul ederek illerinin durumu ve sorunları hakkında verdikleri bilgileri dinlediler (Akçora ve Kaya, 2015: 18).

Bölgenin tarım, ekonomi, bayındırlık, kültür işleri ile Van gölü havzasında kurulacak üniversite hakkında Umumi Müfettiş Abidin Özmen'den bilgi aldılar. Aynı binanın (bu bina halen "Komutan Atatürk Müze ve Kütüphanesi"dir) alt katında bulunan ve 1911'de 2. Ordu Komutanı iken çalışma odası olarak kullandıkları odayı incelediler ve bu konuda sonradan yapılmış olan tadilata değindiler. Buradan 7. Kolordu Komutanlığı karargahına uğradılar. Sonra Gazi caddesini takiben bugünkü Atatürk Köşkü"ne gittiler (Ulus Gazetesi Arşivi, 1937: 2).

1.5.2. Mustafa Kemal Atatürk'ün Diyarbakır'ı Son Ziyareti (15.11.1937 / 16.11.1937)

1937 yılı Kasım ayının başında Doğu Gezisine çıkan Atatürk'ün Diyarbakır'a geleceği haberi hızla yayılmış, karşılama hazırlıklarına başlanmıştı.

Atatürk, 15.11.1937 Pazartesi günü akşamı, trenle Malatya'dan Diyarbakır'a gelecekti. O gün, sabahın erken saatinde, Diyarbakır Bölgesi Genel Müfettişi Abidin Özmen, Diyarbakır Valisi Mithat Altıok, İl Jandarma Komutanı ile birlikte, Atatürk'ü karşılamak üzere Maden ilçesine gittiler. Saat tam 18,10 da Atatürk'ün özel treni Diyarbakır istasyonuna girdi (Baysanoğlu, 1981: 101).

Şehir, baştanbaşa bayraklarla, çiçekli tanklarla donatılmıştı. Kalabalık halk coşku içindeydi. Atatürk 20 yıl önce Ordu Kumandanı olarak buldukları Diyarbakır'a bugün şeref vermişlerdir. Kop Dağındaki emsalsiz ve büyük zaferi ile o zaman doğu vilayetlerini kurtaran Büyük Önderimiz Türk Milletinin kurtarıcısı olarak büyük tezahürlerle karşılanmıştı.

Merasim yapılmaması hakkındaki emirlerine rağmen Büyük Önder'in geleceğini daha bir kaç gün öncesinden haber alan Diyarbakır halkı, büyük bir şevk ve heyecan içinde istasyona akın halinde gelmişler ve trenin muvasalatında Atatürk'ü büyük ve candan tezahüratla selamlamışlardır.

Şehir baştan başa elektriklerle tenvir edilmiştir. Halk caddelerde sevinç tezahürleri yapmaktadır Diyarbakır emsali görülmemiş bir gece yaşıyor.

Umumi müfettişlik ve hududu dahilindeki vilayet valileri, Muş valisi BB. Tevfik Sırrı, Van valisi Süheyl, Siirt valisi Fevzi, Mardin valisi Halis, Bitlis valisi Rifat, Urfa valisi Kazım, belediye ve halkevi reisleri, encümen azalarından mürekkekb birer heyet vilayetler ve ayrıca Diyarbakır kazalarından kaymakamları reisliğinde birer heyet Atatürk'e tazimlerini arz etmek üzere Diyarbakır'a gelmiştir.

Önce, Atatürk, ardından Başbakan Celal Bayar, Müfettiş Abidin Özmen inmişti. Öteki vagondakilerde birer birer iniyorlardı. Pilot Sabiha Gökçen, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Tunceli Genel Müfettişi General Abdullah Alpdoğan, milletvekillerinden Ali Kılıç, Recep Peker, Salih Bozok, Cevat Abbas Gürer, Dr. Neşet Ömer İrdelp, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak, Başyaver Celal Üner, Muhafız Komutanı İsmail Hakki Tekçe ve daha başkaları. Atatürk, istasyonda karşılayanlara teşekkür etti. Kısa süren bir yemekten sonra, saat 21.00 de, Halkevine geldiler.

Buradaki konseri locasından dinleyen Atatürk, konser sonunda Diyarbakırlılara şunları söyledi: *“Yirmi yıl sonra, tekrar Diyarbakır'da bulunuyorum. Dünyanın güzel ve modern bir binası içinde, beşeriyetin medeni bir halkı huzurunda, halkın bu evinde, modern, nefis bir müziği dinleyerek duyduğum zevk ve saadetin ne kadar büyük olduğunu elbette takdir edersiniz. Bunu kaydetmekle bahtiyarım.”*

Halkevindeki konuşmadan sonra Orduevine gelen Atatürk'ü burada Korgeneral Galip Deniz karşılamış ve binayı gezdirmişti. Orduevinden sonra Vali Konağına gidilmiş, dinlenilmişti. Ertesi gün, salı sabahı saat 09.00 da Atatürk, Diyarbakır'ı gezmeye çıkmıştı. Önce Vilayette bölge valileri ile bir toplantı yapılmış, daha sonra, Diyarbakır Üniversitesi için ayrılan arsa gezilmişti.

Atatürk, Diyarbakır'da kurulacak üniversitenin bir an önce gerçekleşmesini istiyordu. Buradan Kolorduyu ziyaret etti. Bir ara halkın arasında yürüdü. Hükümet Parkına geldiği zaman otomobiline binerek, kendisine armağan edilen köşke hareket etti. Atatürk, köşkte bir saate yakın kaldı. Köşkün terasında Dicle'ye karşı kahvesini yudumlarken, yirmi yıl önceki anılarını anlattı.

Diyarbakır'a dönüşünde Urfa kapısından şehre girdi. Surların bu demir, işlemeli, sağlam kapısı Artukoğulları devrinden kalmıştı. Atatürk, otomobilden inerek kapıyı inceledi, çok beğenmişti. Buradan uçak alanına giderek, ilgililerden bilgi aldı (Kop, 1938: 23).

Ertesi gün saat 15.00 te Diyarbakır-Irak-Iran demiryolları inşaatı temel atma töreni yapılıyordu. Törende Abidin Özmen ve Ali Çetinkaya birer konuşma yaptılar. Saat 17.00 de Vali Konağındaki çay ziyafetinde bulunan Atatürk, saat 18.20 de istasyona gelmiş Diyarbakırlılara veda ederek diğer konuklarla birlikte Elazığ'a uğurlanmıştı. Diyarbakır onu son kez görüyordu (Baysanoğlu, 1918: 101).

1.6. Atatürk Elazığ'da Görüş ve Tespitleri

1.6.1. Atatürk'ün Elâzığ'a İlk Gelişi

Bu ziyaret Elazıqlılar için muhakkak ki çok önemli idi. Çünkü, büyük kurtarıcı ilk ve son defa misafir edeceklerdi. Elllerinden gelen gayreti gösterip onu memnun etmeye çalışmak artık tek düşünceleri haline gelmişti. Atatürk savaş yıllarının en ilginç ve güç yıllarını yaşadığı dönemlerde Diyarbakır, Bingöl, Muş ve Bitlis'i gezmiş, görmüş hatta bazılarını düşmandan temizlemiş, bir anda bölgenin sevilir ve güvenilir bir komutanı olmuştu. Ancak, Elazığ'a gelememenin burukluğunun, zaman zaman konuşmalarında belirtmiştir.

1916 senesi sonlarında Mustafa Kemal Paşa, İkinci Ordu Komutan Vekilliğine tayin olunmuş. Bitlis ile Muş'un zabtındaki başarısından dolayı kendisine altın kılıçlı imtiyaz madalyası verilmişti.

İşte o yıllarda Mustafa Kemal, Elazığ sınırlar içinde Sekerat'ta bulunan İkinci Ordu Karargahına gelince, buradan Ordu Kurmay Başkanı bulunan Albay İsmet ile (İkinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü) ilk defa görüşmüş ve görev arkadaşı olmuştu.

Albay İsmet, Mustafa Kemal'e Ordusunun durumu hakkında bilgi verdikten sonra kış şartlarının doğurduğu lojistik desteği sağlamaktaki güçlükleri dolayısıyla ileri hatlarda hafif birlikler bırakarak Ordu Cephesini geriye almayı kararlaştırmışlardı. (Haykır, Y, 2017, 22-23)

1916 yıllarında tanışıp anlaşılan bu iki seçkin insan, birbirlerine büyük bir güvenle bağlandılar. Bu karşılıklı sevgi ve ahabplığın ilk tezahürü, Mustafa Kemal'in Sekerat Karargahı'na gelişinden beş altı gün sonra bir akşam yemeğinde görülmüştür (Akçora ve Kaya, 2014, 16-18), (Haykır, 2017: 111-114).

Mustafa Kemal, Kurmay Başkanının değerini ve yerini, Karargahın erkan, ümera ve subaylarının hazır buldukları sofrada büyük bir hazla övmüş, böyle bir arkadaşına nail olduğundan dolayı iftihar duyduğunu söylemiş ve bu duyusunu hararetle sözlerle belirtmişti.

Kurmay Başkanı Albay İsmet'te Komutanı Mustafa Kemal hakkında, kalbinde duyduğu güven dolu sevgi ve bağlılığı anlatan bir konuşmayla kendisine cevap vermiş ve Kahraman Mustafa Kemal'i aynı takdir edici duygularla karşılamıştı.

Bir müddet sonra Mustafa Kemal, değerini ve kudretini iş başında tanıdığı Kurmay Başkanı Albay İsmet'ten daha geniş ölçüde faydalanmak üzere kendisini, açık bulunan 4.üncü Kolordu Komutanlığına tayin ettirmişti. İşte Atatürk'ün bütün hayatınca devam eden yakın fikir ve iş arkadaşlığı, iki şef arasında 1916 yılının son günlerinde bir Anadolu köyünde bu suretle perçinlenmişti (Akçora ve Kaya, 2015: 18).

Özetle Atatürk'ün ilk gezisi askeri maksatla olmuştur. 1916 Nisan sonlarında kurmay başkanı İzzettin (Çalışlar), harekât şubesi müdürü binbaşı Şemsettin (Şener) olduğu halde, önce Sekerat bölgesinde İsmet (İnönü) ile görüşmüş, oradan 2. orduya bağlı Cafer Tayyar Paşa komutasındaki kolorduyu ziyaret etmiş, oradan da Kafkas orduları gurubu karargâhının bulunduğu Elazığ'a gelmiş, komutan Hacı İzzet Paşayı gördükten hemen sonra Diyarbakır'a dönmüşlerdi. Bu sebeple Atatürk'ün Elazığlılar ile tanışma fırsatı olmamıştı (Akçora, 2014: 313), (Haykır, 114-117).

Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı döneminde gerçekleştirdiği yurt gezileri özel bir mana ve önem taşımaktadır. O'nun yurt sathında binlerce kilometre mesafe kat ederek gerçekleştirdiği bu gezilerini sadece "inceleme" veya "açılış" amaçlı geziler olarak değerlendirmekten öte başka sonuçlar çıkartmak gerekmektedir.

1.6.2. Atatürk'ün 1937 Yılında Elâzığ'a İkinci Gelişi

Atatürk 1937 yılında Yurt gezisine çıktığında hükümet değişikliği yeni olmuştu. 1925 yılından beri başbakan olan İsmet İnönü yeni hükümeti Celal Bayar'a terk etmişti (Kutay, 1981: 31).

Celal Bayar 29 Ekim 1937 de fiilen ilk kabinesini kurmuştu. Böylece Atatürk siyasi sahadaki huzurlu durumu değerlendirmek istemiş ve kalabalık bir heyetle Doğu gezisine çıkma kararını almıştı. Bu gezi 12 gün sürmüş ve neticede Atatürk unutulmaz hatıralar ile Ankara'ya geri dönmüştü (Akçora, 2014: 316), (Haykır, 2017: 122).

Ancak Atatürk, Doğu Anadolu'ya son gezisini yapıyordu. Atatürk beyaz tren ile Ankara'dan hareketle 12 Kasım 1937 günü, yanında Başbakan Celal Bayar, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Sabiha Gökçen ve daha başkaları olduğu halde özel trenle önce Sivas'a, buradan Çetinkaya'ya hareket etmiş, 14 Kasım'da ilk durağı Malatya daha sonra Elazığ-Diyarbakır yol ayrımı Yolçatı'ya

gelmiş Sivrice- Ergani yolu ile Diyarbakır'a varmıştı. (Mehmet Önder: 1970 s.120-121) Atatürk, Diyarbakır'da çeşitli inceleme ve gezilerinden sonra aynı yolla, Hazar Gölü çevresinden geçerek Elazığ'a gelmeye, onları fazla bekletmemeye çalışmıştır. Nihayet 17 Kasım 1937 günün özel tren Elazığ'a girmiştir.

Şüphesiz Atatürk'ün Elazıglılara karşı derin bir sevgisinin olduğu bilinmektedir. Bu sevgi, Harbiye ve Erkân-ı Harbiye de başlamıştı çünkü Elazığ'ın yetiştirdiği büyük asker Yakup Şevki(Subaşı) paşa, çok sevdiği hocalarından birisi idi.

Yakup Şevki Paşa daha sonra milli mücadele saflarında yanında ve emrinde fiilen kıta kumandanı olarak hizmet etmiş, cesareti ve kahramanlığı ile takdirlerini kazanmıştı. Böylece onun şahsında, Atatürk'ün Elazıglılara sevgi ve muhabbeti artmıştı. Bu sevgi ve muhabbetle Elazığ'ı ziyarete çıkmıştı.

Atatürk'ün bu gezisinde hükümet reisi olarak bulunmaktan son derece memnun kalan Celal Bayar siyasi hayatının unutulması imkansız bir hatırası olduğunu zaman zaman konuşmalarında açıklamıştır.

Nitekim zamanın Başbakanı Celal Bayar bu konuda şunları anlatmıştı. *"Atatürk doğu illerine son seyahatinde hükümet reisi olarak beraberinde olmam, siyasi hayatımın unutulması imkânsız hatırasıdır. Ben ve beraberindekiler Atatürk'ün vatani için arzularını bir daha dinlemek imkanının bulduk."* Yine kendisi ve beraberindekilerin vatani ve milleti için düşündüklerini, arzularını bir daha incelemek fırsatını bulduğunu belirtmiştir (Kutay, 1982: 148).

Atatürk ile birlikte 24 kişilik kalabalık bir heyette Elazığ'a gelmişti. bunlar; Başbakan Celal Bayar, Birinci Umum Müfettiş Abidin Özmen, ilk bayan pilot Sabiha Gökçen, Nafia vekili Ali Çetinkaya, Dahiliye Vekili ve parti genel sekreteri Şükrü Kaya, Tunceli Umum Müfettişi ve Komutanı General Abdullah Alpdoğan, Milletvekili Ali Kılıç, Recep Zühtü, Salih Bozak, Hasan Cavit, Cevat Abbas Gürer, Dr. Ziya Naki Yıldırım, Dr. Şakir Ahmet Ediz, Vedat Özgören, İsmail Müştak Noyakon, Umumi Kâtip Rıza Soyak, Başyaver Celil Üner, Cumhurbaşkanlığı özel kalem müdürü Süreyya Anderiman, Dr. Neşet Ömer, Başbakanlık özel kalem müdürü Baki, İş Bankası Umum Müdür'ü Muammer Eriş, parti baş sekreteri Ziya Arkant, Cumhurbaşkanı Yaveri Naşit Menkü, Şükrü Uzer, Muhafız komutanı İsmail Hakkı Tekçe, Kavalalı İsmail Hakkı Beyler idi (Akçora, 2014: 317-318).

Elazıglılar çok önceden şehrin belirli kesimlerine muhteşem taklar hazırlamış, büyük öndere karşı kalp ve kafalarında yaşattıkları inancı, sevgiyi ve bağlılığı, onun izinde yürüdüklerini ifade etmeye uğraşmışlardı. Şüphesiz sevgiler asla tek taraflı

olmamıştır. Bu büyük sevgi karşısında Atatürk'ün duygulanmaması ve karşılık vermemesi düşünülmemiştir.

Atatürk'ün Elazığ'a hareketini duyan halk bütün hazırlıklarını tamamlamış, civar il ve ilçelerden sel gibi insan akmaya başlamıştı. Bir anda şehrin çehresi değişmiş, büyük bir canlılık gelmişti. Herkes Ata'sını ilk ve son bir defa görmek için büyük bir yarışa girmişti. Çünkü Atatürk'ü bir daha görmek, kim bilir ne zaman mümkün olurdu.

Atatürk'ü en güzel bir şekilde karşılama çabaları içinde her ev, bina ve caddeler ile taklar Atatürk resmi ve bayraklarla süslenmiş, Elazıglılar, istasyondan şehre kadar halılar döşeyerek parlak bir karşılama töreni düzenlemişlerdi.

Nihayet o an gelip çatmış, trenin istasyona girdiği haberi bir anda etrafa yayılmıştı. Çok geçmeden onu karşılamaya, koşup gelen on binlerce insanın büyük bir dalgalanma ile harekete geçtiği görülmüştü. Herkes Atatürk'ü bir an önce görmek istemiş bir anda, sürekli alkış tufanı ve haykırışlar arasında trenin merdiveninden inmeye başlamış, izdiham daha da artmıştı.

Atatürk merdivenden güçlükle inmiş, rahat hareket edememişti. Halk ise onu karşılamak ve görmek için bir birini çiğnemeye başlamış, ancak onu coşku ile kucaklamaları her şeyi unutturmuştu (Topal,1997: 36-38).

Atatürk, tezahurat altında Korgeneral Abdullah Alpdoğan'ın arabasına binebilmiş ve yol boyunca dizilmiş Elazıglıları selamlayarak Halk Eğitim binasına gelebilmişlerdi (Haykır, 2007: 211-218).

Atatürk burada kendisine ayrılan odada bir müddet dinlendikten sonra General Abdullah Alpdoğan ve diğer grup ile birlikte, Belediye Başkanını ve diğer resmi kuruluşları ziyaret etmiş, Elazığ ve çevresi hakkında geniş bilgi almış, gerekli işlerin yapılması hususunda ikazlarda bulunmuştur.

Atatürk'ün Elazığ'a hareketini duyan halk bütün hazırlıklarını tamamlamış, civar il ve ilçelerden sel gibi insan akmaya başlamıştı. Bir anda şehrin çehresi değişmiş, büyük bir canlılık gelmişti. Herkes Ata'sını ilk ve son bir defa görmek için büyük bir yarışa girmişti. Çünkü Atatürk'ü bir daha görmek, kim bilir ne zaman mümkün olurdu.

Atatürk'ü en güzel bir şekilde karşılama çabaları içinde her ev, bina ve caddeler ile taklar Atatürk resmi ve bayraklarla süslenmiş, Elazıglılar, istasyondan şehre kadar halılar döşeyerek parlak bir karşılama töreni düzenlemişlerdi.

Nihayet o an gelip çatmış, trenin istasyona girdiği haberi bir anda etrafa yayılmıştı. Çok geçmeden onu karşılamaya, koşup gelen on binlerce insanın büyük bir dalgalanma ile harekete geçtiği görülmüştü. Herkes Atatürk'ü bir an önce görmek istemiş bir anda, sürekli alkış tufanı ve haykırışlar arasında trenin merdiveninden inmeye başlamış, izdiham daha da artmıştı.

Atatürk merdivenden güçlükle inmiş, rahat hareket edememişti. Halk ise onu karşılamak ve görmek için bir birini çığnemeye başlamış, ancak onu coşku ile kucaklamaları her şeyi unutturmuştu.

Atatürk bin bir müşkülâta, tezahürat altında Korgeneral Abdullah Alpdoğan'ın arabasına binebilmiş ve yol boyunca dizilmiş Elazıglıları selamlayarak Halk Eğitim binasına gelebilmişlerdi.

Atatürk burada kendisine ayrılan odada bir müddet dinlendikten sonra General Abdullah Alpdoğan ve diğer grup ile birlikte, Belediye Başkanını ve diğer resmi kuruluşları ziyaret etmiş, Elazığ ve çevresi hakkında geniş bilgi almış, gerekli işlerin yapılması hususunda ikazlarda bulunmuştur (Akçora, 2014: 317), (Haykır, 2017,:133-136). Şehir gezisinden sonra Tunceli iline bağlı Pertek ilçesine hareketle Murat suyunu geçerek, Pertek ile Hozat'ı birbirinden ayıran "Soyungeç çayı" üzerinde yeni yapılmış olan köprünün açılış töreninde bulunmak üzere hareket etmişlerdi.

1.6.3. Atatürk'ün Pertek İlçesine Gelişi ve Tespitleri

Şehir gezisinden sonra Tunceli iline bağlı Pertek ilçesine hareketle Murat suyunu geçerek, Pertek ile Hozat'ı birbirinden ayıran " Soyungeç çayı " üzerinde yeni yapılmış olan köprünün açılış töreninde bulunmak üzere hareket etmişlerdi.

Bir zamanlar, iki sarp tepenin yamaçlarında eşkıyalar barındığı için yolcuların sinerek geçtikleri için bu vadede yapılacak köprünün ismini " Sin-geç " olarak değiştirdikten sonra köprünün açılışını yapmıştı. Beton olarak yapılmış köprü çok gösterişli ve heybetli olmuştu (Kutay, 2001: 33).

Nitekim çevresinde yıllardan beri süregelen ulaşım sorunu böylece çözümlenmişti. Atatürk burada yaptığı konuşmada " Daha önce soyunup suya girdikten sonra geçilen ırmak şimdi buna lüzum görülmeden sinerek geçiliyor. Köprüye bundan sonra " Singeç" diyelim, diyerek köprünün ismini değiştirmiştir.

O günün başbakanı Celal Bayar bu konuda aralarında geçen bir sohbeti şöyle naklediyor:

"Son Doğu illeri gezisinde (Elaziz) ismi Elazık yani (Azığ, Ürün,yiyecek yetiştiren yer) olarak değiştirdiği tarihi beldemize gelmiştik. Dördüncü Umum Müfettişi değerli Kumandan General Abdullah Alpdoğan yanımızda idi. Bir zamanlar iki sarp tepelerin yamaçlarında eşkıyalar barındığı için yolcuların sinerek geçtikleri, bu sebeple ismi (Sin-geç) olan köprü yeniden yapıldı. "Atatürk köprüünün taşıdığı ismin anlamını çok iyi biliyordu. Buna rağmen sordu sonra bana döndü, " Sayın Başbakan, General Alpdoğan bu köprüden güvenlikle, sinerek değil, başı yukarıda geçen Cumhuriyet vatandaşları adına, isminin değiştirilmesini rica ediyor."diyerek ismin değiştirilmesi gerekçesini açıklamaya çalışmıştı.

Atatürk daha sonra Pertek kazasına geçmişti. Yemyeşil Pertek'i seyrettikten ve halkevinde dinlendikten sonra buraya da "Birttek" ismini vermiş, halkın dilek ve ihtiyaçlarını tespit etmişti (Akçora, 2014: 317), (Haykır, 2017: 136-140).

Bu arada karşılamaya gelen çocukların yüzlerindeki çıban izleri dikkatini çekmiş, sebebini sorduğunda, bunun bir çeşit sivrisineğin ciltteki tahribi olduğunu cevap olarak almıştı. Bunun üzerine Atatürk seyahate iştirak eden Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Hulusi Alataş'a dönerek, "Ankara'da ki Enstitüde bu mahlukun tahlilini yaptırın ve burasını sıtma mücadele sahasına alın Önce hastalığı meydana getiren sinekler ile mücadele edin, sonra yaraların tedavi çarelerini kesinlikle bulun " demiş, böylece millet ile alakalı olan bir türlü ızdırabı derhal tedbirlerini alarak önlemeye çalışmıştır (Akçora, 2014: 319), (Haykır, 2017: 134-136).

Atatürk aynı gün saat 19.00 da dönmüştür ve gece, şerefine verilen edebi bir müsamerayı seyretmek üzere. Saat 20.00 de halkevine gelmişti. Atatürk binaya geldiğinde uzun süre ayakta alkışlanmıştı (Kutay, 1981: 65), (Önder, 1989: 122).

1.6.4: Elazığ'a Geri Dönüş ve "Elazığ" Adının Verilişi

Daha sonra şerefine bir akşam yemeği verilmiş ve yemekten sonra da halkoyunları oynanmıştı. Bütün güzelliği ile kültürel bir gece olan bu eğlencede, Elazığ folklor ekibi oyunlar sergilenmiş, bölgenin mahalli havalarını dinletilmiş, Bilhassa (Çayda Çıra) oyununu Atatürk çok beğenmiş ve takdirlerini belirtmişti (Turan Gazetesi, 1937: 10), (Önder,1989: 121), (Haykır, Y, 2017: 195-201).

Bir ara genç subaylar (Harbiye marşını) okumuşlar, Atatürk zaman zaman korolara katılmış, daha sonra gençlerin hazırladıkları bir temsili seyretmiştir. Bütün bu faaliyetler ile Atatürk memnun edilmeye çalışılmıştı. Nitekim, Hoşlu Ramazan ve

Demir Alinin halaylarını ilgiyle seyretmiş, oyunun sonunda sanatkâra takdirlerini belirtmiştir.

Bu geceye renk katan Hafız Osman ve Mehmet Akar ile klarnetçi Şükrü'nün iştirakiyle Harput türkülerini söylemeleri, Osman Öge'nin dört türküsü Atatürk'ü fazlasıyla memnun bırakmıştı.

Bilhassa, Mehmet Akar'ın okuduğu "Divan" o kadar hoşuna gitmiş ki, okunan türküler hakkında ayrıca bilgiler almıştı. Ancak türkülerin besteleyicilerini sorduğunda, bunların beste yapanlarını tanımadıklarını babalarından, dedelerinden öğrendiklerini söylemelerine daha da şaşırılmıştı.

Atatürk, temsilden sonra, Elazığ Milletvekili Fazıl Ahmet Aykaç'tan bir konuşma yapmasını istemiş, Şair ve edip Fazıl Ahmet Aykaç, kürsüye gelerek, Atatürk'ün önceden verdiği direktif üzerine özellikle, o zaman şehrin adı olan (Elaziz) üzerinde durmuş, Bu adın öncelikle Sultan Abdullaziz'in ismine izafetin verildiği ancak bu kelimenin (Elazık) dan bozulma olduğunu, aslının (Elazık) olacağını, (Azık) kelimesinin Türkçe de (verimli) anlamına geldiğini söylemişti.

Daha sonra Milletvekili İsmail Müştak Mayakon'da kürsüye gelerek, Yaptığı konuşmada, Osmanlı edebiyatına Arap ve fars dillerine karşı duyulan aşırı özentiyi, örnekleriyle anlatmıştı. Aynı şekilde Elazık kelimesi üzerinde durmuştu. Bunun üzerine salonu dolduran Elazıglılara:- Elazık, Elazık! Diyerek alkış tutmuşlardır.

Elazığ'ın bu musiki ziyafetine karşılık Atatürk'te Elazıglılara tarihi bir an yaşatmış, "Mamüratülaziz" ismini "Elazık" olarak değiştirilmesini teklif etmiş, neticede teklif alkışlar ile kabul edilmiştir. Böylece ismi Atatürk tarafından verilen müstesna şehirlerden birisi olmuştur.

Bununla Elazıglılar çifte bayram yapmışlardır. Çünkü hem Atatürk'ü misafir etme ve de isminin Atatürk tarafından isim verilme şerefine nail olmuştur.

O gece Elaziz'in adı (Elazık) olmuştu. Atatürk Ankara'ya döndükten sonra, 10 Aralık 1937 günü Bakanlar Kurulu Kararıyla (Elazık) adını, söyleme kolaylığı da düşünülerek (Elazığ) a çevirmiştir (Kutay, 1981: 148), (Haykır, 2017: 177-194).

Bu seyahat her yönüyle büyük faydalar temin etmişti. Elazıglılar kendilerini maddi ve manevi yönden mutlu hissederken, beraberinde bulunan heyettekiler de pek çok hususta dersler almışlar, büyük tecrübe kazanmışlardı.

Atatürk bu gezisinde hasta olmasına rağmen dinlenmeden vatandaşları arasında olması, onların dert ve isteklerini yakından takip etmesi savaş yıllarının fedakârlığı kadar önemli idi (Kutay,1982: 148).

Bu önem Elazığlılar için daha da geçerli idi. Çünkü, bu gezi sonunda şehrin ismi yeni bir hüviyet kazanmış, ayrıca şehrin kültür ve idari mevzuları üzerinde tek, tek durulma fırsatı bulunmuştu. Bu ilgi Elazığ da kalmamış, Atatürk Ankara'ya döndükten sonrada meseleleri yakından takip etmesine ve arzuların yerine getirilmesine çalışılmıştı. O gün duyulan heyecanı, aynı sıcaklıkla duyduğumuz bu gün, Atatürk'ün Elazığ'a gelişini kutlamak bir vefa borcu olmuş, gereken ilgi ve önem her sene gösterilmeye çalışılmıştır. Nihayet gece yarısından sonra saat 1'e gelmişti. Atatürk ayağa kalkmış ve "Yürüyelim arkadaşlar!" demiştir.

Tüm salon (Yürüyelim arkadaşlar) marşı ile inlemiş, Atatürk'ü ve yanındaki konukları istasyona kadar coşkun gösterilerle uğurlamışlardır.

Atatürk Elazığlıların vermiş olduğu müzik şöleninden sonra, gece geç saatlerde Beyaz trene gitmiş, en güzel duygular ile ayrılmıştı. Ertesi gün Elazığlılar sabah olduğunda, atasını bir daha ne zaman görebilirim ümidiyle iş başı yapmış, şehir tekrar normal hayatına dönmüştü.

Elazığ tarihi bir gün yaşamıştır. Ancak Atatürk fazla kalmamış gece yarısı saat 01.00'da istasyona büyük coşku içinde getirilmiş ve hüzünle uğurlanmıştır.

Özel tren Fevzipaşa'ya doğru hareket etmiş, nitekim 19 Kasım 1937 de Adana ve Mersine uğradıktan sonra Konya'ya gelmiştir. Atatürk 20 Kasım 1937 de saat 5.20 de Konya Garında 20 dakika kadar kaldıktan sonra tekrar Ankara'ya dönmüştür.

Elazığ belediyesi derhal, 23 Kasım'da olağanüstü toplanmış, " Elazığ " adını kabul etmeye ve 17 Kasım'ın her sene kutlanmasına karar almıştı. Böylece bu tarihi günün unutulması önlenirken, Elazığlılar için taşıdığı mana ve önem de vurgulanmış Atatürk sevgisi daima canlı tutulmuştur.

Elazığ düşman işgali görmemiş nadir beldelerimizden birisidir. Bu sebeple bir kurtuluş günü olmamıştır. Ancak bu ziyaret ile Elazığlılar en güzel gününe, sevincine ve iftihar kaynağına kavuşmuş ve Elazığlılar için 17 Kasım yeniden diriliş, kuvvet alış ve bir bayram günü sayılmıştır diyebiliriz.

Sonuç

Bu gezilerde göze çapan en önemli bir hususiyetlerden birisi de, çok alçak gönüllü olması idi. Çünkü o, yaptıklarının hiç birisini yeterli görmemiş ve övünmemiş.

Bunlardan söz etmekten kaçınmış, anlatılırken sıkılğan olduğu görülmüştü .Neticede yaptıklarını milletine meletmeyi göstermiştir.

Atatürk Milletine güven kaynağı olmuş, bu nedenle halkı da ona her konuda tam destek olmuştur . O karşılardakine hitap ederken sesini bütün milletin duyacağını düşünmüş ona o şekilde hitap etmiştir. Konuşmalarında daima milletin ve devletin kalkınmasını, gelişmesini dile getirmiş, bunu gözleri ile göreceği günlerin uzak olmadığını yanındakilere her fırsatta söylemiştir (Banaoğlu, 1973: 271).

Böylece Malatya, Diyarbakır, Elazığ ve çevre ilçeler Onu, karşılamak ve misafir etmekle mutlu ve tarihi bir güne sahip çıkmıştı. Çünkü atasını, savaş yıllarında görmemenin üzüntüsünü üzerinden atmanın sevincini, yaşadıkları bir an ve gelecek nesillere güzel bir miras bırakmanın gururunu taşıyan kişiler olarak, 15-18 Kasım 1937'de karşılamışlardır.

Aziz vatanımızın kurtarıcısı ve devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün, bu illere gelişinden tam 81 yıl geçmiş Ancak bu iller hala dün gibi, sıcak ve heyecan dolu bir istekle onu yeniden memleketlerine gelişini kutlamak suretiyle bu güzel olayı yaşamaya çalışmıştır.

Bölge halkı yine bu ziyaretle, Atatürk'le beraber olmanın zevkini ilk ve son defa tatmış, kendisine daima bir övünme payı çıkarmış, bugünü yaşamakla duyduğu gururu bütün Türkiye'ye duyurmak istemişti. Böylece Atatürk'ün bölgeye gelişi biz ve bizden sonraki nesiller için bir övünç kaynağı, büyük bir miras olarak kalmıştır.

O gün yeniden yaşarcasına toplanılmış ise, Atatürk sevgisinin ve onu misafir etmenin sevincinin hala bütün canlılığı ile devam etmesinden olmuştur. Bu mutlu gün, Atatürk'ün Türk Milleti ile kaynaştığı, yeni isimler verildiği ve onu son bir defa gördükleri tarihi bir an olarak hafızalarda kalmıştır (Akçora, 2014: 321).

Bu gün çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmamızı sağlayan, Türk tarihinin akışını değiştiren, İstiklal savaşının eşsiz komutanı, Atatürk milli mücadele öncesinden bu tarihi güne kadar Bölge halkıyla görüşmemiş ve onlar ile sohbet etmemişti. Çevre iller için bu hasreti giderme fırsatı çıkmış ve halk bu günü kaçırmak istememiş onu görebilmek için gelişinden çok önceleri bir heyecan fırtınası esmeye başlamıştı. Bu büyük özlemi her halleriyle belirtmeye ve yaşanmaya çalışılmıştı (Akçora, 2014: 320).

Elazığ belediyesi derhal, 23 Kasım'da olağanüstü toplanmış, " Elazığ " adını kabul etmeye ve 17 Kasım'ın her sene kutlanmasına karar almıştı. Böylece bu tarihi günün unutulması önlenirken, Elazıglılar için taşıdığı mana ve önem de vurgulanmış

Atatürk sevgisi daima canlı tutmaya çalışırken Pertek “Singeç Köprüsü” Pertek” Birtok ”ve Sivrice Gölünün “ Hazar Gölü” ismini alıştı sağlanmıştı. Böylece Atatürk’ün bu isimleri vermesi 17 Kasım’da yeniden diriliş, kuvvet alış ve bir bayram günü sayılmıştır (Akçora, 2014: 320).

Atatürk’ün şüphesiz en önemli hususiyetlerinden birisi de verdiği sözde durması ve yerine getirmeye mutlaka gayret sarf etmesi olmuştur. Nitekim bu sözlerini yerine getirmek için Ankara’ya döndüğünde bu hususta hemen emirler vermişti. Nitekim Sivrice için derhal, topograf ve istihkâm subayları ile mühendisler bölgeye gelmişler ve çadırlarını kurmuşlar, arazinin etüdünü yapmışlar ayrıca, oteller hasta hane ve askeri kuruluşlar, hatta Atatürk için yapılacak köşkün yerini bile tespit etmişlerdir. Ancak, büyük kurtarıcının vakitsiz vefatı bu teşebbüsün yarıda kalmasına ve arzusunun yerine getirilmesine fırsat bırakmamıştır.

Kaynakça

AKÇORA, E., (2014), “Atatürk’ün 1937 Yılında Yapmış Olduğu Doğu Anadolu Gezisinin Sosyal-Ekonomik-Siyasi Ve Kültürel Sonuçları (Malatya-Elazığ-Diyarbakır-Sivrice Ve Pertek)”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (TDAD), S.208, İstanbul, ss.303-322.

AKÇORA, E., KAYA, M., (2015), “Bingöl ve Bitlis’in Birinci Dünya Harbindeki Yeri ve Önemi”, Bingöl araştırmaları Dergisi, S.2, Ankara, ss. 9 -18.

“Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri” (1961), C.III, Ankara, ss.9

AYDIN, M., (2006), “ Atatürk ve Malatya”, Malatya.

BANOĞLU, N., (1973), “Atatürk’ün İstanbul’daki Hayatı”, İstanbul, ss.271.

BAYSANOĞLU, Ş., (1981), ”Atatürk ve Diyarbakır ”, ss.101.

HAYKIR, Y., (2017), Elazığ Halkevi Yayınları, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (TDAD), İstanbul, ss. 166, ss.211-218.

HAYKIR, Y., (2017), “Atatürk ve Elazığ”, Manas Yayıncılık, Elazığ.

KOP, K., (1938), “Atatürk Diyarbakır’da”, İstanbul.

KUTAY, C., (1981, “ Atatürk’ün Son Günleri”, İstanbul.

KUTAY, C., (1982), “Üç Devirden Hakikatler”, İstanbul.

KUTAY, C., (2001), “Atatürk”, Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi (TDTKD), S.179, İstanbul, ss.33.

Mehmet Kaya, Ergün Öz Akçora – Atatürk'ün 1937 Yılında Gerçekleştirdiği Gezilerin
Önemi ve Sonuçları (Malatya-Elazığ-Diyarbakır-Sivrice ve Pertek Gezileri

MEMİŞOĞLU, F., (1963), “Munzur, Harput ve Gölcük Turizm Bölgemiz”, Yeni
Fırat Dergisi, S, 15, İstanbul, ss. 5-10.

ÖNDER, M., (1989), “Atatürk ile Adım Adım Türkiye”.

ÖNDER, M., (1989), “Atatürk Konya'da” , Ankara.

ÖNDER, M., (1970), “Atatürk : Evleri – Atatürk Müzeleri”, Ankara, ss.117.

TOPAL, M., (1997), “Atatürk Elazığ'da”, Elazığ, ss.36-38.

TURAN GAZETESİ; 18 Teşrisani (Kasım) 1937.Sene, 7, No: 508, Elazığ, ss. 1.

ULUS GAZETESİ Arşivi, 15 Kasım 1937 Tarihli Gazete, ss. 1.

ULUS GAZETESİ, 16 Kasım, 1937 Tarihli Gazete, ss.1.